

Enric Balaguer
Universitat d'Alacant

Parlar d'autobiografia i de literatura és una redundància. Tota literatura és autobiogràfica: què escriure, de manera autèntica, si no és sobre la pròpia vida? Ara bé, aquesta realitat no invalida el fet que hi haja unes escriptures directament autobiogràfiques: autobiografies (pròpiament), diaris, dietaris, autoretrats, etc., d'altres on els fets autobiogràfics i l'experiència pròpia adopten una escenografia diferent (per combinació de realitats conegudes i inventades, o per mescla d'informacions). En aquesta segona línia trobem les ficcions, la teatralització o les formes poètiques que donen pas als gèneres tradicionals. No obstant això, la imbricació entre autobiografia i novel·la, per exemple, és un fet palès. Una bona autobiografia no és una novel·la, però la llegim com una novel·la i, de vegades, el plaer de llegir una novel·la ve quan la sentim un poc autobiogràfica.

L'escriptura autobiogràfica *directa*, des dels anys setanta, gaudeix d'una atenció ben especial en els estudis literaris, els treballs de Philippe Lejeune (1971, 1975 i 1986) han servit per a precisar-ne la ubicació i les peculiaritats literàries. L'atenció especial des dels estudis literaris coincideix amb un esclat de cultiu de la literatura autobiogràfica en diverses literatures de l'àrea occidental, especialment en la francesa, amb una llarga tradició de producció autobiogràfica, així com en l'anglesa. Abans d'entrar, però, a fer un repàs de la producció en la nostra literatura, caldria fer una observació: la literatura catalana, a diferència de la castellana, ha tingut al llarg de la seua història —especialment al llarg del segle XX— un cultiu intens d'escriptura autobiogràfica que ha donat com a resultat una sèrie d'obres cabdals. Puig i Ferrater amb *Camins de França* (1934), Carles Soldevila amb *Del llum de gas al llum elèctric* (1951), Josep Maria de Sagarra amb *Memòries* (1954) i Gaziell amb *Tots el camins duen a Roma. Història d'un destí* (1957), conformen una primera línia d'avantguarda que mostra la diversitat de concepcions vitals, la diversitat d'escriptures i són, així, un aparador interessant del gènere en la literatura catalana —o en la literatura *tout court*. Hauríem de parar esment en l'obra de Llorenç Villalonga: *Falses memòries de Salvador Orlan* i, sobretot, en la de Josep Pla travessada per l'escriptura autobiogràfica en la seua totalitat i amb algunes peces força especials, com ara *El quadern gris*, que tot i el seu hibridisme és un exemple de la fecunditat i prodigalitat del gènere.

1. Els primers referents

Puig i Ferrater acosta el relat a la trama novel·lesca i ens presenta, a través dels dos volums de *Camins de França*, les etapes de formació com a individu i com a escriptor. Darrere *Camins...*, trobem petjades de *Les confessions* de Rousseau, amb la seua tendència a mostrar d'una manera directa la intimitat i també amb l'apel·lació referencial que converteix l'escriptura en un assaig de continu exercici persuasiu. També s'hi fa present el món de Gorki amb la mena ben especial de rodamos: poetes austers i vagabunds filòsofs. «Sota tota introspecció», escrivia Michel Leiris en *L'edat de l'home*, «hi ha el gust de contemplar-se i en el fons de tota confessió hi ha el desig de ser absolt». En Puig i Ferrer trobem de forma fefaent —com en quasi totes les obres d'aquesta mena— les dues realitats: introspecció i confessió. Aquesta segona, poc abundant en els autors catalans, donarà pas a la transcripció de capítols vitals d'importància. Per a Puig, «la sinceritat destrueix el ridícul» i «si és autèntica, conté alguna cosa d'heroica». Però, en l'autor de la Selva del Camp, el conjunt d'observacions sobre allò que és la sinceritat d'allò que és la impostació constitueix un bocí ben sucós de reflexions que, ara i ací, no podem comentar com tocaria fer-ho.

Carles Soldevila va publicar la seua autobiografia l'any 1951, en ple franquisme, i esdevé un repàs no només de la seua vida i la seua carrera literària, sinó també del món català dels anys vint i trenta. *Del llum de gas al llum elèctric*, recentment reeditat, aborda, amb una gran capacitat per a fabular (com li reconeixia Josep Pla), el món familiar i l'entorn social: aqueixes dècades de desenvolupament del catalanisme en figures com Prat de la Riba, Eugeni d'Ors, Puig i Cadafalch o Rovira i Virgili. També, però, és un examen de consciència i un conjunt de reflexions ideològiques de primera magnitud. Soldevila hi analitza el tarannà de les passions, n'estudia el caràcter, s'interroga sobre els orígens de les seves inclinacions literàries. Com comenta en un moment determinat, l'autor hi rebutja qualsevol temptació a caure en la «roussonian prujia de confessió», perquè els episodis d'aquest ram, en la seua vida, són «al capdavant vulgaríssims».

Força interessants són les obres de Josep M. de Sagarra i de Gaziel. Sagarra entra més en la descripció del món cultural i literari de la seua època, i en la seva formació com a escriptor. Gaziel, tot i atendre la seua vida personal i familiar, ens explica i s'explica el món social que va conèixer, així com els seus valors ideològics, marcats pel signe ètic, fonamentalment: els valors de la civilització burgesa europea, l'educació acurada, el bon gust, l'alta cultura. Per a l'escriptor que va viure el franquisme com un agent que havia mutilat la seua vida en impedir-li desenvolupar el periodisme, la reconstrucció de les peces del camí vital el porta a concloure que aquest sembla que està escrit en un guió: fem allò que fem anirem a parar al mateix lloc: «tots els camins duen a Roma».

En aquest panorama de l'autobiografia, hi ha dos llibres ben excepcionals en la nostra literatura durant la dècada dels seixanta. Un n'és *Falses memòries de Salvador Orlan* (1967), de Llorenç Villalonga. Amb aquest títol, *Falses memòries de Salvador Orlan*, l'autor mallorquí escenifica la seua visió de l'autobiografia com una modalitat d'escriptura equiparable a la ficció (Salvador Orlan sols és Llorenç Villalonga en el sentit en què Flaubert era Madame Bovary). A

banda de les seues idees sobre la memòria i el record, vistos amb totes les prevencions que la psicoanàlisi ha escampat, Villalonga ofereix una exquisida —vibrant i directa— exposició de l'adquisició de la seua personalitat i de la seua *imago mundi*. El seu món infantil, marcat per la curiositat d'escoltar darrere les portes, es transformarà, amb el pas del temps, en l'afany d'escriure, d'interrogar la vida i d'intentar trobar-ne algun desllorigador. Hem parlat de la prevenció que la psicoanàlisi escampa sobre les percepcions i les autopercepcions que tenim com a subjectes, però per a la psicoanàlisi la veritat, bé que velada, és sempre una realitat present. Villalonga és un escriptor, altrament, d'una producció força autobiogràfica: bona part dels capítols de *Mort de dama*, de *L'àngel rebel*, de *Bearn* i de moltes altres obres en són bons exemples. Escenes i personatges van repetint-se per tal com estan inspirats molt directament de la vida real. Però, sobretot, el llegat de l'autobiografia en l'obra villalonguiana té a veure en la disposició a escriure des de la memòria, perquè com enuncia en el leitmotiv de *Bearn*: «no hi ha més paradisos que els perduts». Aquesta actitud, *per se*, crea una tendència poètica que Baudelaire definia com la «beauté de langueur»: la mirada enyoradissa parenta del lament i de la balada.

L'altre gran llibre de la dècada és *El quadern gris* (1966), de Josep Pla. És clar que el llibre de Pla no és, ben bé, una autobiografia, com tampoc no és un diari ortodox, ni un autoretrat en regla. Hi ha, certament, una mescla d'ingredients que el fan singularíssim, però el rovell de l'ou autobiogràfic —la indagació en la història i en el caràcter de la seua personalitat— s'hi destaca. O és que no trobem en *El quadern gris* les etapes, les experiències i les idees que han construït la seua personalitat? El llibre és un exponent de la maduresa de Pla com a escriptor, una conseqüència de la seua vasta experiència vital i literària. S'explica, així, la seua conspícua observació sobre el món, la societat, l'escriptura, la psicologia humana. Pla és una maquinària filosòfica a escala domèstica.

2. Les peces de la cadena

En la dècada dels setanta, es produeix un esclat de la producció autobiogràfica i memòria-lística. Al ritme d'escriptura *natural* que dona el gènere, per entendre'ns, hem d'afegir la de la gran quantitat d'autors exiliats que publiquen les seues experiències: des de Teresa Pàmies (1971, 1974, 1975), passant per Xavier Benguerel (1971, 1982), Pi i Sunyer (1979), Ferran Soldevila (1972), etc. O autors d'ací que mostren la forma de viure els avatars dels anys 1936-1939, com és ara Maurici Serrahima amb les seues *Memòries de la guerra i de l'exili*, en dos volums. De fet, l'autor havia oferit en un volum anterior una selecció de fragments dels seus diaris, *De mitja vida ençà* (1970), una obra que inevitablement conté elements de l'autobiografia, de les memòries, del bloc de notes on es ressenyen idees i comentaris de volada més general. La sensació de ruptura històrica, produïda pel franquisme, i la voluntat de pal·liar-la, n'és el detonant de la publicació d'aquesta mena de papers segons l'autor, que dona a conèixer una part de la seua febrilment abundosa producció dietarística.

Circumstàncies com ara la guerra del 1936 i l'exili, així com el penós «exili interior», han poblat l'escriptura del jo d'obres abundants dins de la memorialística. Els memorialístics acostumen a ser personatges públics que tracten d'aportar noves realitats sobre el seu medi, solen oferir retrats de celebritats i explicar ressorts secrets que han inspirat les decisions significatives de la història. Caldria, doncs, destriar les memòries, on el relat retrospectiu en la vida d'un individu posa l'accent en aquells fets exteriors, socials i històrics, o bé els relacionats en la seua pròpia carrera, del que són les autobiografies. En aquestes, l'impuls indagador se situa al voltant de la pròpia personalitat. Allò decisiu, en una autobiografia, és explicar la història d'una personalitat. Ara bé, és difícil trobar autobiografies que no continguen una part important de memòries i a l'inrevés. Potser com defensa Lejeune (1975, p. 15-16), les memòries o l'autobiografia no depenen de la proporció de les matèries sinó de l'observació de quina part se subordina a l'altra: la part de memorialisme a l'autobiografia o la part d'autobiografia al memorialisme.

A despit de la seua majoria abassegadora en la dècada dels setanta, no tot es redueix al relat dels fets històrics de la guerra i de l'exili, hi trobem també obres relacionades amb peripècies vitals tan aventureres i atractives com ara les d'Aurora Bertrana (1973, 1975) o les d'Eugeni Xamar (1974). Aquest últim, en els *Seixanta anys d'anar pel món* ens presenta, a través d'unes converses amb Josep Badia i Moret, un recorregut vital que s'enceta en els primers records de la vida. Hi aborda l'experiència de periodista al llarg dels anys lligats a una Europa que ha viscut canvis i revolucions a dojo.

El 1977 apareixia en l'editorial crítica *Memòria personal. Fragments per a una autobiografia* del pintor Antoni Tàpies. L'autor s'hi refereix com un «assaig autobiogràfic», la major part del qual el va escriure entre la primavera i l'estiu de 1966. *Memòria personal* es pot considerar una referència del gènere, amb un llenguatge àgil, una visió aguda dels fets històrics i del camí seguit per la pintura contemporània. Hi ha un grau de reflexió important on s'aborden els grans fets intel·lectuals i històrics de la segona meitat del segle. *Memòria personal* és un llibre de confessions personals, però també d'anàlisi dels corrents de pensament de l'època: de l'existencialisme al marxisme, tot passant per les filosofies orientals. Així mateix, hi ha una poètica argumentada, un discurs explicatiu que dona compte del camí expressiu seguit pel pintor.

La dècada dels vuitanta donarà com a resultat una producció autobiogràfica força intensa. Hi trobem, per exemple, les obres de Maria Aurèlia Capmany *Mala memòria* (1987) i *Això era i no era* (1989). De fet, aquests llibres continuen l'exploració del seu temps iniciada amb *Pedra de toc* (dos volums) publicats uns anys abans i que realitzen un recorregut memorialístic pels anys quaranta i cinquanta del segle xx. En el seu exercici de reconstrucció autobiogràfic, Capmany fa servir diaris d'èpoques pretèrites en un reeixit exercici de minuciosa reconstrucció històrica i de diversificació d'escriptures. Les obres de Capmany s'encaminen a balancejar allò que ha estat la seua vida, en essència, en una línia goethiana de poesia i veritat:⁴

---

4. *Això era i no era*, p. 22.

La vida de la meua vida és allò que vull captar amb les paraules [...]. Tot el que he escrit, tot el que he contat, tot el que he tractat d'explicar als altres i a mi mateixa és el meu esperit. Tota aquesta narració de la meua vida és l'únic lligam que manté units els infinits instants de la meua existència.

Per a Oriol Bohigas, *Combat d'incerteses. Dietari de records* (1989), el projecte autobiogràfic s'estructura a través del dietari. Així, bocí a bocí, va reconstruint el teixit de la seua vida d'una manera, com ell diu, més temàtica que cronològica segons l'impuls d'una sèrie d'aspectes que apareixen amb una força destacada. Tot això acosta l'exercici de Bohigas a l'autoretrat. D'igual manera, Vicent Andrés Estellés amb tres llibres lleugers però substanciosos: *Quadern de Bonaire* (1985), *Tractat de les maduixes* (1985) i *La parra boja* (1987), ens acosta als centres de la seua existència. L'exercici estellesià té com a seguida una escriptura puntual situada en el present que, ara i adés, recorre al passat en una sèrie de *flash backs* on petits esdeveniments, aparentment insubstancials, es converteixen, amb la mirada del poeta, en signes significatius. La realitat que transposa Estellés en aquesta escriptura el·líptica, aparentment espontània i desordenada, té a veure amb records, amb gestos insignificants, amb mots o imatges instal·lats en la memòria. Una de les ajudes de la memòria serà la geografia. Així, el paisatge exterior o l'interior: les habitacions, mobles, detalls, etc., reben, de colp, una força inusitada en l'escriptura estellesiana. El títol mateix, *La parra boja*, al·ludeix a la parra que plantada en «el corral de la planta dessor, pujava a la galeria i anava enramant motius de bellesa». És un bon exemple de la forma de percebre la realitat del passat i de com la nostra ment selecciona i fixa elements en el record.

L'autobiografia de Jordi Pere Cerdà, *Cant alt* (1988), ens ofereix, per un altre costat, un recorregut per la societat de la Cerdanya durant els anys de postguerra, així com dels agents de la represa catalana del Rosselló durant aquesta època. Un bocí important —central— en l'autobiografia de Jordi Pere Cerdà gira al voltant de la literatura: «la raó d'aqueix exercici es pot resumir en un mot: escriure. Tres qüestions l'acompanyen: Per què escriure? Què escriure? Com escriure?», en el benentès que contestar aquestes fites suposa, per a l'autor, repassar bona part de la seua vida. Però en les pàgines de Cerdà hi ha la crònica de la societat rossellonesa durant els anys de la postguerra i un relat de la gènesi del moviment cultural en català.

Si ho mirem des de l'acollida que despertà en el públic, el gran esdeveniment d'escriptura autobiogràfica durant aquests anys el constitueix Tísner amb els tres volums de *Viure i veure*, el primer dels quals va aparèixer el 1989. Prenent com a punt de partida l'experiència durant la guerra del 1936, Artís-Gener repassa el que ha estat la seua vida amb una escriptura que s'estructura sobre el relat bèl·lic i que dóna pas contínuament a una sèrie de finestres que boten en el temps cap avant i cap arrere. Es tracta d'un procediment narratiu que l'autor ja havia emprat en: *Mèxic, una radiografia i un munt de diapositives*. Aquest recurs —sens dubte, nou— es proposa mostrar els aspectes punyents de tota la seua existència, que esdevé ahora un exemple del món individual però on entra el fet que va trasbalsar col·lectivament els pobles de la península Ibèrica: la guerra del 1936.

La dècada dels noranta continuarà aquest ritme intens de llibres autobiogràfics. Potser un component serà la diversitat de personalitats que participen de l'exercici autobiogràfic. Hi trobem des de l'autobiografia de pintors: *Memòria escrita* (1991) de Jaume Pla; d'economistes: *De tots colors* de Fabian Estapé; metges: *Memòries d'un cirurgià* de Moisès Broggi (ja en el 2001); de periodistes: *La memòria és un gran cementiri*, de Manuel Ibáñez Escofet. I, també, el cultiu d'altres gèneres autobiogràfics, com ara l'autoretrat. Josep M. Espinàs, que havia publicat el 1988 *El nen de la plaça Ballot*, una esplèndida incursió autobiogràfica, el 2001 presentava *Temps afegit*. El llibre és un conjunt d'anotacions en la línia de l'autoretrat. Si l'autobiografia contesta la pregunta «qui sóc?» a través del recorregut «qui he estat», l'autoretrat simplement tracta de donar resposta en present. Si l'autobiografia és un gènere diacrònic, l'autoretrat és sincrònic. *Temps afegit*, altrament, comença amb una informació concreta: «El dia 7 de març de l'any 2000 vaig fer 73 anys» i com que aquesta edat és la mitjana de la població catalana, segons estadístiques, l'autor ho celebra com un regal. A partir d'aquest fet, cada impressió del dia a dia esdevé un acte màgic que descobreix davall de qualsevol cosa insignificant (la finestra amb la llum que travessa la persiana, la primera impressió del dia, el cafè en el bar, observar un rastre de formigues, etc.). Espinàs ens fa veure que no es tracta de descobrir un món extraordinari sinó allò extraordinari que té el món. El món diari i quotidià.

De la dècada dels noranta són: *Els jardins de la malenconia* (1992) de Joan Perucho i *Fragments de memòria* (1997) de Joaquim Molas. Si bé el primer és un llibre de memòries i no una autobiografia, l'índex fa pensar que es tracta del segon: «El meu llinatge», «L'avi patern», «El meu pare», «La meua mare», «La meua infantesa»... El segon, *Fragments de memòria*, ofereix un tast d'alguns textos del diari de Joaquim Molas, prohoms de la cultura catalana i artífex de la «MOLC», una col·lecció que pretén consagrar el cànon literari català. *Fragments de memòria* dóna compte d'alguns capítols importants de la vida de Joaquim Molas, com ara la guerra del 1936, la seua etapa escolar o com va descobrir la literatura, però sobretot, se centra en la relació amb les figures de la cultura catalana que ha conegut i tractat: des del mestre Rubió i Balaguer fins als escriptors J. V. Foix, Carles Riba, Salvador Espriu, Mercè Rodoreda o Pere Quart. A l'estil concís, ordenat i metòdic de Molas s'hi afig la carnalitat de les confessions intel·lectuals: «Vaig començar a escriure, no per vocació irresistible ni per salvar l'home dels seus dimonis, sinó per mimetisme». Com enuncia en el títol, es tracta de fragments que l'autor té anotats en un vast diari, alguns trossos del qual dóna a conèixer. Darrere de l'escriptura de *Fragments de memòria* trobem l'impuls enèrgic d'un intel·lectual que analitza, amb rigor, el món, les persones i les idees que l'han envoltat i dels quals ens ofereix uns retalls el·líptics, estimulants en tant que interstícis.

3. Algunes traduccions

Però potser l'esdeveniment més important dels darrers anys, juntament amb la producció d'escriptors autòctons, ha estat l'activitat de traducció que ha produït una ingent quantitat d'o-

bres de primera magnitud. Si anteriorment s'havien traduït obres destacades com ara de Jean-Paul Sartre *Els mots* (1965) o de Rousseau *Les confessions* (1985), així com diverses obres de Gorki, durant la dècada dels noranta apareixen les traduccions de Nina Berbèrova, *El subratllat és meu*, de Gerald Brenan, *Una vida pròpia*, o fragments dels diaris d'André Gide o d'Anaïs Nin, les obres dels quals tenen un marcat caràcter d'autobiografia. Ha estat també l'època de les autobiografies de pensadors com Edgar Morin, *Els meus dimonis*, i de George Steiner, *Errata. Una vida a examen*.

Seria massa fàcil engolir-s'ho tot com a producció de primera magnitud, però en aquesta tanda de traduccions, els llibres de Berbèrova, de Brenan, de Stein i de Leiris, per motius diferents, tenen un caràcter de fita ineludible pel que fa a l'escriptura del gènere. L'autobiografia de Berbèrova s'enceta amb una declaració de principis força important:⁵

Aquest llibre no és un llibre de records. És la història de la meua vida, una temptativa de contar-la per ordre cronològic i d'esbrinar-ne el sentit. He estimat i estimo la vida, i no menys que la vida (però tampoc no més) estimo el seu sentit. [...] Parlaré del coneixement de mi mateixa, de la meua alliberació, del descobriment de la meua personalitat, de la maduresa que m'atorga el dret a l'esmentat descobriment, de la solitud dins el formiguer, que sempre ha estat per a mi quelcom més temptador i fructífer que la solitud en un niu.

Les paraules de l'escriptora russa ens encaren, de ple, en el centre del projecte autobiogràfic: una autobiografia no és un llibre de records, sinó el recorregut analític per la vida de l'individu a la recerca del sentit que hom li pot donar. Davant de la voracitat del pas del temps, de la dispersió que provoca l'acció quotidiana, l'autobiògraf lluita per conquerir-ne la unitat bo i dotant-la de sentit. Un sentit que un ha de buscar i que canvia amb el pas del temps. L'autobiografia es basa en el coneixement d'un mateix, tal com exposa l'escriptora i, ben segur, constitueix un alliberament. D'una manera destacada, les paraules de Berbèrova ens situen al bell mig del gest autobiogràfic, perquè es tracta d'una empresa amb una doble intenció: moral i literària. Moral, perquè implica un examen de consciència que només assoleix sentit i plenitud des de la honestat i des de la veritat —la pròpia veritat. I literària, perquè tota acció d'escriptura si vol ser eficaç suposa un exercici que demana una certa originalitat. El doble repte que suposa aquesta realitat fa que l'autobiografia presente aquest caire complex, de difícil caracterització com a gènere literari.

Dins de la tradició de l'autobiografia, cal destacar l'obra de Gertrude Stein *Autobiografia d'Alice B. Toklas* (1933) —traduïda el 1992 al català—, un producte que juga amb les regles del gènere. Stein fa la pròpia autobiografia a través de la seua secretària (Alice) i només al final ens mostra com ella és l'artífex de l'escriptura. En realitat, l'originalitat d'aquest projecte, a banda de l'estil de l'escriptora nord-americana («una rosa és una rosa és una rosa»), se situa en el

---

5. *El subratllat és meu*, p. 15.

qüestionament dels codis. Precisament és un exemple de l'emergència d'aquest segon component de l'autobiografia, que acabe d'esmentar, el literari. És a dir, la necessitat d'innovar, de sorprendre el lector i, en definitiva, de buscar l'eficàcia comunicativa.

Un escriptor l'obra del qual ha fet canviar enormement el territori de la literatura autobiogràfica és el francès Michel Leiris. El 1992 apareixia traduït un dels seus llibres més coneguts: *L'edat d'home*, un autèntic autoretrat on l'autor es presenta d'una manera directa i complexa:⁶

Acabo de fer trenta-quatre anys, la meitat de la vida. Físicament sóc d'estatura mitjana, més aviat petit. Tinc cabells castanys tallats curts per tal d'evitar que s'ondulin i també per por que no es desenvolupi una amenaçadora calvície.

Si l'ordenació del material en l'autobiografia és cronològic, en l'autoretrat acostuma a ser temàtic. El fet cert és que, sovint, ens trobem amb productes híbrids perquè autobiografia i autoretrat no són categories antitètiques com podem veure, per exemple, en *Els mots* de Jean-Paul Sartre.

M'agradaria acabar aquest recorregut sobre l'autobiografia comentant les pàgines d'una peça ben interessant del gènere com és *Una vida pròpia* de Gerald Brenan, traduïda el 1992 per Sam Abrams. Brenan que ha fet de l'escriptura autobiogràfica el centre de la seua obra, com molts altres companys de generació seguint una tradició de la literatura britànica, ens mostra «la lluita per escapar i adquirir una nova vida pròpia». Fet i fet, ens revela l'essència del tarannà de l'escriptor. L'escriptura només té sentit des de l'aportació de la pròpia personalitat, construïda a partir d'experiències en un procés emancipador de creences i costums socials. A partir d'aquesta premissa, l'escriptor extrau el material de la seua obra a través d'un continuat procés d'autointerrogació. En aquesta tasca, són fonamentals els anys d'infantesa: «Quan un home arriba als vint anys tots els trets rellevants del seu caràcter i temperament ja han aparegut i la resta de la seua vida consistirà a ajustar-los tant com pugui». Escodrintant la infantesa, doncs, assolim un coneixement decisiu de nosaltres. Aquest enunciat, bé que escamotejat o implícit en molts autors, és a la base de tot projecte autobiogràfic.

L'escriptura autobiogràfica es cobreix, així, d'un afany peculiar, ancorat en les profunditats del ser i encaminat a l'alliberament personal. Per això, per alguns autors —com escrivia Serge Doubrovsky— «l'autobiografia més que un gènere literari és un remei metafísic».

4. Bibliografia

ABRAMS, S. (1992). «Pròleg». A: BRENAN, Gerald. *Una vida pròpia*. Barcelona: Destino, p. 9-14.

ALONSO, H. (2001). «La construcció del Jo i la construcció del Tu. Salvat-Papasseit, autobiografia i biogra-

---

6. *L'edat d'home*, p. 23.

- fia». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 333-340.
- ANOLL, L. (1998). «Escriure: un exorcisme. Les novel·les autobiogràfiques de Jean-Paul Filion». A: GINÉ, M.; SALA-VALLDAURA, J. M. *L'escriptura i la vida*. Lleida: Universitat de Lleida: Pagès Editors, p. 113-136.
- ARQUÉS, R. (1993). «Del jo pragmàtic al jo líric». A: *Creació i crítica de la literatura catalana*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 13-54.
- BALAGUER, E. (1995a). «Alguns aspectes de l'autobiografia des de la literatura». *Gradiva* [Alacant], núm. 1, p. 1-17.
- (1995b). «Estructuralisme / subjecte descentrat / autobiografia». *Gradiva* [Alacant], núm. 1, p. 39-53.
- (1997a). «Diaris dietaris. Una ullada a la producció més recent». *L'Aiguadolç*, núm. 23, p. 39-64.
- (1997b). «Recull domèstic, recull líric: apunts sobre l'escriptura de diaris íntims». A: *La diversitat discursiva*. Castelló: Jaume I, p. 109-120.
- (2001a). «Pròleg». A: *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 203-220.
- (2001b). «L'autobiografia en diari. Apunts sobre la prosa memorialística de Vicent Andrés Estellés». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 253-268.
- BALAGUER, E.; BORJA, J.; ESPINÓS, J.; FRANCÉS M. A. [ed.]. (2001). *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes.
- BARTRINA, F. (2001). «Màscara rere màscara: Els discursos autobiogràfics de Víctor Català». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 159-168.
- BOIXAREU, R. (1988). «Introducció». A: *Calaix de sastre*. Vol. I. Barcelona: Curial, p. 9-26.
- BOU, E. (1993). *Papers privats*. Barcelona: Edicions 62.
- (2001). «Mitja vida condormida. Autobiografia, viatge i exili». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 13-30.
- BROCH, À. (1992). «La memòria com a forma literària». *Cultura*, núm. 39, p. 46-48.
- CABALLÉ, A. (1986). *La literatura autobiogràfica en España (1939-1979)*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (1987). «Figuras de la autobiografia». *Revista de Occidente*, núm. 74-75 (juliol-agost), p. 103-119.
- (1995). *Narcisos de tinta*. Madrid: Megazul.
- CASALS, G. (1986). «Notes sobre les biografies de Josep Pla». *Els Marges* [Barcelona], núm. 33 (gener), p. 120-130.
- (1987). «La literatura del Jo més que mai». *Llengua & Literatura*, núm. 2, p. 564-567.
- CATELLI, N. (1991). *El espacio autobiográfico*. Barcelona: Lumen.
- (1998). «Zombies o: ¿puede existir una teoría de la autobiografía?». A: GINÉ, M.; SALA-VALLDAURA, J. M. *L'escriptura i la vida*. Lleida: Universitat de Lleida: Pagès Editors, p. 41-50.
- COHON, D. (1981). *La transparence intérieure*. París: Seuil.
- ESPINET I BRUNAT, F. (1991). «Cataluña 1888-1936 a través de las autobiografías». *Anthropos*, núm. 125, p. 65-71.

- (1993). *La gènesi de la societat-cultura de comunicació de masses a través dels egodocuments (1988-1939)*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- ESPINÓS, J. (2001). «El pes del passat. Memòria i ficció a les darreres novel·les de Ferran Torrent». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 233-242.
- ESTEVE, A. (2001). «Jocs d'escacs: la proposta autobiogràfica de Miquel Martí i Pol». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 371-383.
- GARCÍA, M. (2001). «Del Diario de *Djelfa* i *Antología traducida* de Max Aub a *555 Brigada Mixta* i *Viure i veure* d'Avel·lí Artís-Gener: la construcció del subjecte literari des de la guerra civil i l'exili». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 45-59.
- GUSDORF, G. (1991a). «Condiciones y límites de la autobiografía». *Anthropos, Suplementos*, núm. 29, p. 9-17.
- (1991b). *Les escritures du moi. Lignes de vie* I i II. París: Odile Jacob.
- GAROLERA, N. (1998). *L'escriptura itinerant*. Lleida: Pagès Editors.
- GINÉ, M.; SALA-VALLDAURA, J. M. (1998). *L'escriptura i la vida*. Lleida: Universitat de Lleida: Pagès Editors.
- HERNÁNDEZ, F. J. (1993). *Y ese hombre seré yo: (La autobiografía de la literatura francesa)*. Múrcia: Universidad de Murcia.
- (1998). «Jean-Jacques Rousseau. La invenció de la autobiografia». A: GINÉ, M.; SALA-VALLDAURA, J. M. *L'escriptura i la vida*. Lleida: Universitat de Lleida: Pagès Editors, p. 77-100.
- JARDÍ, E. (1987). «Memorias catalanas de este siglo». *Revista de Occidente*, núm. 74-75 (juliol-agost), p. 120-128.
- JULIÀ, L. (1992). «La forma autobiogràfica en la narrativa de Joaquim Ruyra». *Els Marges*, núm. 45 (gener), p. 27-43.
- «La autobiografía en la España contemporánea». (1991). *Anthropos*, núm. 125.
- «La autobiografía y sus problemas teóricos». (1991). *Anthropos, Suplementos*, núm. 29.
- LEJEUNE, Ph. (1971). *L'auto-biographie en France*. París: A. Colin.
- (1975). *Le pacte autobiographique*. París: Seuil.
- (1980). *Je est un autre: L'autobiographie, de la littérature aux médias*. París: Seuil.
- (1984). «Autobiografia i història literària». *Els Marges*, núm. 32 (setembre), p. 3-23. [Text extret de *Le pacte autobiographique*]
- (1986). *Moi aussi*. París: Seuil.
- LOUREIRO, A. (1991). «Problemas teóricos de la autobiografía». *Anthropos, Suplementos*, núm. 29, p. 2-8.
- (1991). «Bibliografía selecta sobre teoría de la autobiografía». *Anthropos, Suplementos*, núm. 29, p. 137-141.
- MAESTRE, A. (2001). «Llibres de viatges i gèneres autobiogràfics». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 315-330.

- MAN, P. de (1991). «La autobiografía como desfiguración». *Anthropos, Suplementos*, núm. 29, p. 113-117.
- MARTÍ, A. (1998). *J. V. Foix o la solitud de l'escriptura*. Barcelona: Edicions 62.
- MARTÍNEZ, R. D. (2001). «Teoria del simulacre: la construcció del Jo a partir de *Falses memòries* de Salvador Orlan, de Llorenç Villalonga». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 107-122.
- MAY, G. (1982). *La autobiografía*. Mèxic.
- MIRAUX, J. Ph. (1996). *L'autobiographie: Écriture de soi et sincérité*. París: Nathan.
- MOHINO, A. (1998). «La poesia de Rosa Leveroni a la llum de *Confessions i quadern íntims*». *Serra d'Or*, núm. 462 (juny), p. 35-39.
- (2001). «Confessions íntimes de Rosa Leveroni, epistolari íntim d'Elizabeth Lyell». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 281-292.
- MOIX, A. M. (1998). «¿En qué persona mentimos?». A: GINÉ, M.; SALA-VALLDAURA, J. M. *L'escriptura i la vida*. Lleida: Universitat de Lleida; Pagès Editors, p. 149-156.
- MOLAS, J. (1992). «La "Vida secreta" de Dalí, un poema d'amor». A: *Actes del Sisè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica*. Barcelona: PAM, p. 311-331.
- MOLERO DE LA IGLESIA, A. (1998). «Los sujetos literarios de la creación biográfica». A: ROMERÀ CASTILLO, J.; GUTIÉRREZ CARBAJO, F. [ed.]. *Biografías literarias (1975-1997)*. Madrid: Visor, p. 525-535.
- (2000). «Autoficción y enunciación autobiográfica». *Signa* [Madrid], núm. 9, p. 12-41.
- MONDRIA, A. (2001). «Estratègies autobiogràfiques per a la construcció d'un personatge: Josep Pla». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 123-134.
- MUÑOZ MILLANES, J. (1998). «Marià Manent y los placeres de los diarios». A: *Modos y afectos del fragmento*. València: Pre-textos, p. 39-71.
- MURGADES, J. (1974). «Sobre memòries i dietaris: intent de caracterització d'un gènere». *Els Marges*, núm. 1, p. 114-118.
- OLNEY, J. (1991). «Algunas versiones de la memoria / Algunas versiones del bios: la ontología de la autobiografía». *Anthropos, Suplementos*, núm. 29, p. 33-46.
- PLA, X. (1994). «El detall, clau de volta de l'estil de Josep Pla?». *Revista de Catalunya (nova etapa)*, núm. 83 (març), p. 96-106.
- (1997a). «El realisme sintètic de Josep Pla o el problema de la captació de la realitat». *Serra d'Or*, núm. 445 (gener), p. 44-46.
- (1997b). *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària*. Barcelona: Quaderns Crema.
- (2001a). «Del quadern gris a *El quadern gris*. Aproximació al primer dietari de Josep Pla». A: GRANELL, Glòria; PLA, Xavier [ed.]. *Josep Pla, memòria i escriptura*. Actes de l'Any Pla, Universitat de Girona (octubre de 1997). Girona: Universitat de Girona, p. 127-147.
- (2001b). «Autoficció i estratègies de ficcionalització del Jo en l'obra de Josep Pla». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 85-105.
- PRADO, J. del (1998). «El yo como problema: apostillas a la *Autobiografía y modernidad literaria*». A: GINÉ, M.; SALA-VALLDAURA, J. M. *L'escriptura i la vida*. Lleida: Universitat de Lleida; Pagès Editors, p. 13-40.

- PRADO, J. del; BRAVO, J.; PICAZO, M. D. (1994). *Autobiografía y modernidad literaria*. Murcia: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.
- PUIG, V. (1998). *L'home de l'abric*. Barcelona: Destino.
- (2000). *Diccionari Pla de literatura*. Barcelona: Destino.
- ROMERA CASTILLO, J. (1981). «La literatura, signo autobiográfico». A: *La literatura como signo*. Madrid: Playor, p. 13-56. Vegeu també <<http://www.uned.es/centro-investigación-SELITEN@T/>> i <<HTTP://CERVANTESVIRTUAL.COM/HEMEROTECA/SIGNA/>>
- ROMERA CASTILLO, J.; GUTIÉRREZ CARBAJO, F. [ed.]. (1998). *Biografías literarias (1975-1997)*. Madrid: Visor.
- (2000). *Poesía histórica y autobiográfica (1975-199)*. Madrid: Visor.
- ROMERA, J.; YLLERA, A.; GARCÍA-PAGE Y CALVET, R. [ed.] (1993). *Escritura autobiográfica*. Madrid: Visor.
- SALVADOR, V. (1988). «Paraliterària». A: *La frontera literària*. Barcelona: PPU, p. 201-228.
- SERRANO, D. (2001a). «Pròleg a l'edició de 1946 de K. L. Reig». A: AMAT-PINIELLA, Joaquim. *K. L. Reich*. Barcelona: Edicions 62, p. 7-13.
- (2001b). «De l'autobiografia a la ficció i de la ficció a la reflexió: Joaquim Amat-Piniella». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 73-83.
- SOLDEVILA, Ll. (1993). *Un temps, un país (1888-1939): Antologia de textos memorialístics*. Barcelona: Edicions 62.
- (2001). «Autobiografia i memorialística catalana contemporània (1889-2000): aproximació i balanç». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 203-220.
- TORRAS, M. (2001). «La memòria de l'altre em/ens diu qui sóc/som: història i autografia a l'escriptura periodística de Montserrat Roig». A: BALAGUER, E. [et al.]. *Literatura autobiogràfica: història, memòria i construcció del subjecte*. Alacant; València: Denes, p. 181-190.
- VERDEGAL, J. M.; GUZMÁN, J. R. [ed.] (1996). *Memòria, escriptura i imatge*. Castelló: Universitat Jaume I.
- VILLANUEVA, D. (1991). «Para una pragmática de la autobiografía». A: *Polen de ideas*. Barcelona: PPU, p. 95-114.
- (1993). «Realidad y ficción: la paradoja de la autobiografía». A: ROMERA, J.; YLLERA, A.; GARCÍA-PAGE Y CALVET, R. [ed.]. *Escritura autobiográfica*. Madrid: Visor, p. 15-32.
- WEINTRAUB, K. (1993). *La formación de la individualidad. Autobiografía y historia*. Madrid: Megazul.
- ZAMBRANO, M. (1988). *La confesión: género literario*. Madrid: Mondadori.
- ZANONE, D. (1996). *L'autobiographie*. París: Ellipses.

4.1. Memòries i autobiografies catalanes del segle xx

4.1.1. Autors catalans

AMETLLA, Claudi

- (1963). *Memòries polítiques 1890-1917*. Barcelona: Pòrtic.
- (1984). *Catalunya paradís perdut: la guerra civil i la revolució anarco-sindicalista*. Barcelona: Selecta.
- (1985). *Des de l'exili: els primers anys del franquisme*. Barcelona: Selecta.

- ARMANGUÉ, Josefa
— (1981). *Una família en l'exili*. Barcelona: Curial.
- ARTÍS-GENER, Avel·lí
— (1980). *Mèxic: Una radiografia i un munt de diapositives*. Barcelona: Laia.
— (1989-1991). *Viure i veure*. Barcelona: Pòrtic. 3 v.
— (1990). *Tísner revela les interioritats de «El be negre»*. Argentona: L'Aixernador.
- BELLMUNT, Domènec de
— (1975). *Cinquanta anys de periodisme (1923-1975)*. Andorra la Vella: Mirador del Pirineu.
- BENQUEREL, Xavier
— (1971). *Memòries 1905-1940*. Barcelona: Alfaguara.
— (1982). *Memòria d'un exili: Xile, 1940-1952*. Barcelona: Edicions 62.
- BERTRANA, Aurora
— (1973). *Memòries fins al 1935*. Barcelona: Pòrtic.
— (1975). *Memòries del 1935 fins al retorn a Catalunya*. Barcelona: Pòrtic.
- BOHIGAS, Oriol
— (1989). *Combat d'incerteses: Dietari de records*. Barcelona: Edicions 62.
- BOSCH-GIMPERA, Pere
— (1980). *Memòries*. Barcelona: Edicions 62.
- BULBENA, Glòria
— (1976). *Barcelona: Trossos de vida i records de l'ahir*. Barcelona: Pòrtic.
- BROGGI, Moisès
— (2001). *Memòries d'un cirurgià*. Barcelona: Edicions 62.
- CAMBÓ, Francesc
— (1981). *Memòries (1876-1936)*. Barcelona: Alpha.
- CANDEL, Francesc
— (1992). *Crònica informal, sentimental i incompleta (1936-1986)*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- CAPDEVILA, Lluís
— (1976). *De la Rambla a la presó*. Barcelona: La Paraula Viva.
- CAPMANY, Maria Aurèlia
— (1970). *Pedra de toc*. Barcelona: Nova Terra.
— (1979). *Pedra de toc 2*. Barcelona: Nova Terra.
— (1987). *Mala memòria*. Barcelona: Planeta.
— (1989). *Això era i no era*. Barcelona: Planeta.
- CARNER-RIBALTA, Josep
— (1972). *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*. París: Edicions Catalanes de París.
- CASAS, Joaquim
— (1958). *Cel·luloide ranci*. Palma de Mallorca: Moll.
- CASTELLET, J. M.
— (1988). *Els escenaris de la memòria*. Barcelona: Edicions 62.

CERDÀ, Jordi Pere

— (1988). *Cant alt*. Barcelona: Curial.

CIRICI, Alexandre

— (1972). *Nen, no t'enfilis*. Barcelona: Destino.

— (1973). *El temps barrat*. Barcelona: Destino.

— (1976). *A cor batent*. Barcelona: Destino.

CLOSAS, Antoni

— (1976). *Vells amics i hores passades*. Barcelona: Pòrtic.

COLLELL, Jaume

— (1907). «In ille tempore». A: VERDAGUER, J. *A dos màrtirs de ma pàtria*. Vic: Gazeta Muntanyesa.

[Pròleg]

— (1908). *Memòries d'un noi de Vic*. Vic: Impremta Sant Josep.

— (1920). *Del meu fadrinatge*. Vic: Tipografia Balmesiana.

— (1938). *Efemèrides dels meus 50 anys, seguides, de El Reiet del Taga*. Vic: Tipografia Balmesiana.

[Novel·la pòstuma]

COLOM, Guillem

— (1972). *Entre el caliu i la cendra*. Barcelona: Pòrtic.

COMA I SOLEY, Vicenç

— (1969). *Blanes, Barcelona i Sanremo 1906-1936*. Barcelona: Distribuïdora Balmes.

COROMINES, Pere

— (1974). *Els anys de joventut i el procés de Montjuïc*. Barcelona: Curial.

— (1974). *De la Solidaritat al catorze d'abril*. Barcelona: Curial.

— (1975). *La República i la Guerra Civil*. Barcelona: Curial.

DALÍ, S.

— (1942). *The Secret Life of Salvador Dalí*. Nova York: Dial Press. [Traducció al català, l'any 1981, *La vida secreta de Salvador Dalí*, Barcelona, Edhasa]

EROLE, Emili

— (1970). *Memòries d'un llibre vell*. Barcelona: Pòrtic.

ESCLASANS, Agustí

— (1952). *La meua vida (1895-1920)*. Barcelona: Selecta.

— (1957). *La meua vida (1920-1945)*. Barcelona: Selecta.

ESCOFET, Frederic

— (1973). *Al servei de Catalunya i de la República: La desfeta. 6 d'octubre de 1934*. París: Edicions Catalanes de París.

— (1973). *Al servei de Catalunya i de la República: La victòria. 19 de juliol 1936*. París: Edicions Catalanes de París.

ESPINAS, Josep Maria

— (1988). *El nen de la plaça Ballot*. Barcelona: La Campana.

— (2002). *Temps afegit*. Barcelona: La Campana.

- ESTAPÉ, Fabián
— (2001). *De tots els colors*. Barcelona: Edicions 62.
- FERRAN DE POL, Lluís
— (1972). *De prop i de lluny*. Barcelona: Selecta.
- FERRER, Joan
— (1961). *De l'Anoia al Sena sense pressa*. [Choisy-le-Roy (Val de Marne): Imprimerie des Gondoles]
- FIGUEROLA, Albert
— (1978). *Memòries d'un taxista barceloní*. Barcelona: Pòrtic.
- GARCIA I SOLER, Xavier
— (1992). *Memòria i confessió*. Barcelona: PAM.
- GARRIGA I MASSÓ, Joan
— (1987). *Memòries d'un liberal catalanista (1871- 1939)*. Barcelona: Edicions 62.
- GAYA, Miquel
— (1986). *Històries i memòries*. Ciutat de Mallorca: Moll.
— «L'altra vessant de la vida. (Fragments de memòries)», *Randa*, núm. 36, p. 145-157.
- GAZIEL
— (1981). *Tots els camins duen a Roma: Memòries*. Barcelona: Edicions 62: la Caixa.
- GERHARD, Carles
— (1982). *Comissari de la Generalitat a Montserrat (1936-1939)*. Barcelona: PAM.
- GRAU I SABARTÉS, Agustí
— (1974). *La guerra civil, viscuda per un metge novell*. Barcelona: Pòrtic.
- GRAU VIADER, Francesc
— (1978). *Dues línies terriblement paral·leles: Diari d'un combatent de disset anys*. Barcelona: Pòrtic.
- GUAL, Adrià
— (1960). *Memòries: Mitja vida de teatre*. Barcelona: Aedos.
- GUANSÉ, Domènec
— (1944). *Ruta d'Amèrica: (Del carnet d'exiliat)*. Santiago de Xile: Edicions de l'Agrupació Patriòtica Catalana.
- HUGUET, Damià
— (1996). *Les fites netes*. Mallorca: Moll.
- HURTADO, Amadeu
— (1967). *Quaranta anys d'advocat: Història del meu temps (1931-1936)*. Mèxic: Xaloc.
- IBÁÑEZ ESCOFET, Manuel
— (1990). *La memòria és un gran cementiri*. Barcelona: Edicions 62.
- LEVERONI, Rosa
— (1997). *Confessions i quaderns íntims*. València: Edicions 3 i 4.
- LLARCH, Joan
— (1982). *Memòria de la fosca nit*. Barcelona: Antoni Picazo.

- MANENT I PESAS, Joan
 — (1976). *Records d'un sindicalista llibertari català*. París: Edicions Catalanes de París.
- MARAGALL, Joan
 — (1930). «Notes autobiogràfiques». A: *Obres completes*. Vol. V. Barcelona: Sala Parés, p. 17-37. [Edició dels fills]
- MARTÍNEZ I VENDRELL, Jaume
 — (1991). *Una vida per Catalunya: Memòries (1839-1946)*. Barcelona: Pòrtic.
- MASSÓ I TORRENTS, Jaume
 — (1934). *Cinquanta anys de vida literària 1883- 1946*. Barcelona: Emporium.
- MESTRES, Apel·les
 — (1929). *Història viscuda*. Barcelona.
- MISERACH, Xavier
 — (1997). *Fulls de contacte: Memòries*. Barcelona: Edicions 62.
- MOLL, Francesc de B.
 — (1970). *Els meus primers trenta anys*. Palma de Mallorca: Moll.
 — (1975). *Els altres quaranta anys*. Ciutat de Mallorca: Moll.
- MUÑOZ, Xavier
 — (1990). *De dreta a esquerra: Memòries polítiques*. Barcelona: Edicions 62.
- NADAL, Josep M. de
 — (1965). *Memòries: Vuitanta anys de sinceritats i de silencis*. Barcelona: Aedos.
- OLIVER, Joan
 — (1970). *Tros de paper*. Barcelona: Ariel.
 — (1991). *Temps, records*. Sabadell: Fundació La Mirada.
- OLLER, Narcís
 — (1962). *Memòries literàries*. Barcelona: Aedos.
- PALAU I DULCET, Antoni
 — (1935). *Memòries d'un llibreter català*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- PALOL, Miquel de
 — (1972). *Girona i jo*. Barcelona: Pòrtic.
- PÀMIES, Teresa
 — (1971). *Testament a Praga*. Barcelona: Destino.
 — (1974). *Quan érem capitans*. Barcelona: Dopesa.
 — (1974). *Va ploure tot el dia*. Barcelona: Edicions 62.
 — (1975). *Quan érem refugiats*. Barcelona: Dopesa.
 — (2001 [1975]). *Gent del meu exili inoblidables*. Empúries.
- PASSARELL, Jaume
 — (1968). *Homes i dones de la Barcelona d'abans*. Barcelona: Pòrtic.
 — (1974). *Homes i coses de la Barcelona d'abans*. Barcelona: Pòrtic.
- PATXOT I JUBERT, Rafael
 — (1952). *Adéu Catalunya: Guaitant enrera. Fulls de la vida d'un octogenari*. Ginebra. [Edició privada]

- PERUCHO, Joan
— (1992). *Els jardins de la malenconia*. Barcelona: Edicions 62.
- PI SUNYER, Carles
— (1979). *Memòries d'exili: El Consell Nacional de Catalunya 1940-1945*. Vol. I. Barcelona: Curial.
— (1979). *Memòries d'exili: El govern de la Generalitat de Catalunya 1945-1948*. Vol. II. Barcelona: Curial.
— (1986). *La guerra 1936-1939: Memòries*. Barcelona: Pòrtic.
- PI-SUNYER I BAYO, Pere
— (1992). *Del vell i del nou*. Barcelona: Edicions 62.
- PIN I SOLER, Josep
— (1947). *Comentari sobre llibres i autors*. Tarragona: Agrupació de Bibliòfils.
- PLA, Jaume
— (1992). *Memòria escrita*. Barcelona: Edicions de la Revista de Catalunya.
- POBLET, J. M.
— (1941). *Records vells i històries noves*. Mèxic.
— (1976). *Memòries d'un rodamón*. Barcelona: Pòrtic.
- PUIG I FERRATER, Joan
— (1981). *Memòries polítiques*. Barcelona: Proa.
— (1982 [1934]). *Camins de França*. Vol. I i II. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLC)
- RACIONERO, Lluís
— (1988). *Memòries de Califòrnia*. Barcelona: Edicions 62.
- RECASENS, Josep
— (1985). *Vida inquieta combat per un socialisme català*. Barcelona: Empúries.
- RENART, Joaquim
— (1992). *L'Orfeo Català que he viscut*. Sabadell: Ausa.
- REVENTÓS, Joaquim i Joan
— (1974). *Dos infants en la guerra*. Barcelona: Club Editor.
- RIERA I IBERN, Salvador
— (1992). *El triangle Montseny-Corredor-Montnegre: Quadern de caça*. Sant Celoni.
- RIU PORTA, Josep
— (1992). *Records de fa anys (1938-1939-1940)*. Barcelona: PAM.
- ROIG, Montserrat
— (1991). *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*. Barcelona: Edicions 62.
— (1992). *Un pensament de sal, un pessic de pebre: Dietari obert 1990-1991*.
- ROIG I LLOP, Tomàs
— (1956). *Girona, arca de somnis: Records d'infantesa*. Barcelona: Publicacions de «La Revista».
— (1975). *Del meu viatge per la vida (1902-1931)*. Barcelona: Pòrtic.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni
— (1976). *Els darrers dies de la Catalunya republicana*. Barcelona: Curial.

- SAGARRA, Josep M. de
— (1981). *Memòries*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa.
- SALVÀ, Maria Antònia
— (1981). *Entre el record i l'enyorança*. Mallorca: Moll.
- SERRAHIMA, Maurici
— (1978). *Memòries de la guerra i de l'exili I (1936-1937)*. Barcelona: Edicions 62.
— (1981). *Memòries de la guerra i de l'exili II (1938-1940)*. Barcelona: Edicions 62.
- SOLDEVILA, Carles
— (1967 [1951]). «Del llum de gas al llum elèctric». A: *Obres completes*. Barcelona: Selecta, p. 1531-1627.
- SOLDEVILA, Ferran
— (1972). *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Edicions 62.
— (1997). *Dietaris d'exili i retorn*. València: Edicions 3 i 4. 2 v.
- TÀPIES, Antoni
— (1978). *Memòria personal*. Barcelona: Crítica.
- TASIS, Rafael
— (1990). *Les presons dels altres: Records d'un escarceller d'ocasió*. Barcelona: Pòrtic.
- TRUETA, Josep
— (1978). *Fragments d'una vida*. Barcelona: Edicions 62.
- VERDAGUER, Màrius
— (1976). *La ciutat esvaïda: Memòries d'un soci del cercle mallorquí*. Mallorca: Moll.
- VIDAL, Plàcid
— (1934). *L'assaig de la vida*. Barcelona: Estel.
— (1972). *El convencionalisme de la vida*. Barcelona: Tipografia Emporium.
- VILLALONGA, Llorenç
— (1973). «Testimonis de la guerra». *Lluc* [Palma de Mallorca], núm. 628 (juliol-agost), p. 20-21.
— (1982). *Falses memòries de Salvador Orlan*. Barcelona: Club Editor.
- XAMAR, Eugeni
— (1974). *Seixanta anys d'anar pel món*. Barcelona: Pòrtic.
- XIFRA I RIERA, Narcís
— (1973). *El 19 de juliol de 1936 al monestir de Montserrat*. Barcelona: Pòrtic.
- YATES, Rossend
— (1969). *Trenta anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos.
— (1971). *Ésser català no és fàcil*. Barcelona: Aedos.
- YNGLADA, Pere
— (1959). *Records i opinions de...* Barcelona: Aedos.

4.1.2. Autors valencians

ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent

- (1985). *Quaderns de Bonaire*. Barcelona: Empúries.
- (1985). *Tractat de les maduixes*. Barcelona: Empúries.
- (1987). *La parra boja*. Barcelona: Empúries.

BAYARRI, Josep Maria

- (1965). *Bayarri autoviogràfic a trenq de 80 anys*. València.

JOAN I ARINYÓ, Manuel

- (1988). *Les nits perfumades*. Barcelona: Edicions 62.
- (1991). *Com la flor blanca*. Barcelona: Edicions 62.

SÀNCHEZ-CUTILLAS, Carmelina

- (1976). *Matèria de Bretanya*. València: Edicions 3 i 4.

SEVA, Antoni

- (1982). «El terror». A: *Quaderns d'oci*. València: Edicions 3 i 4, p. 79-107.

TORRENT, Ferran

- (1993) *Gràcies per la propina*. Alzira: Bromera.

4.2. Autobiografies i autoficcions traduïdes al català, dècades vuitanta i noranta

BERBÈROVA, N.

- (1995). *El subratllat és meu*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)

BRENAN, G.

- (1992). *Una vida pròpia*. Barcelona: Destino.

COCTEAU, J.

- (1989). *Diari 1942-1945*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)

DE BEAVOIR, S.

- (1990). *Una mort molt dolça*. Barcelona: Proa.

DURRELL, G.

- (1988). *La meva família i altres animals*. Barcelona: Empúries.

FILION, J. P.

- (1993). *Del cap de Tempesta al cap de Joia*. Lleida: Pagès Editors.

GIDE, A.

- (1993). *Diari: Anys 1924-1918*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)

GRAVES, L.

- (2000). *Una dona desconeguda*. Barcelona: Proa.

ISHERWOOD, C.

- (1992). *Adéu a Berlín*. Barcelona: Columna.

- LEIRIS, M.
— (1992). *L'edat d'home*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)
- MORIN, E.
— (1995). *Els meus dimonis*. Barcelona: Proa.
- NABOKOV, VI.
— (2000). *Parla, memòria*. Barcelona: Edicions 62.
- NIN, A.
— (1992). *Henry i June*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)
- ROUSSEAU, J. J.
— (1985). *Les confessions*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)
- SARTRE, J. P.
— (1965). *Els mots*. Barcelona: Proa.
— (1989). *Els mots*. 4a ed. Barcelona: Club de Butxaca.
- SPENDER, S.
— (1991). *El temple*. Barcelona: Columna.
- STEIN, G.
— (1993). *Autobiografia d'Alice B. Toklas*. Barcelona: Edicions 62: La Caixa. (MOLU)
- STEINER, G.
— (1999). *Errata: Una vida a examen*. Barcelona: Proa.
- XUKRI, M.
— (1990). *El pa de cada dia*. Alzira: Bromera.